

Hvem leser hva?

Felles statistikk-løsning og innsikt i boklesing i Norge

Innhold

Bakgrunn.....	1
Målsetning	1
Organisering.....	2
Deltakere i prosjektet	3
Juridisk gjennomgang.....	4
Hvem får tilgang til hvilken statistikk	5
Samtykke til datainnhenting.....	6
Eksempler / illustrasjoner	6

Bakgrunn

Våren 2025 startet samtaler på tvers av litteraturfeltet og bokbransjen om mulighetene for å ha felles, samlet innsikt i utlån i norske bibliotek. Bakgrunnen er utfordringer knyttet til lesing, og nedgang i norsk bokbransje. Det norske litterære landskapet er relativt lite, og vi står sterkere sammen for å sikre framtiden for norsk lesing, utlån og boksalg. Dette angår alle aktørene – forfatterne, oversetterne, forlagene, bokhandlene, litteraturformidlere og bibliotekene. Siden oppstarten har det pågått samtaler mellom de ulike aktørene, samtidig som tekniske løsninger har blitt testet ut. Som et helt nytt prosjekt, med flere aktører som samarbeider på nye måter er samtaler og utprøvinger en viktig del av prosessen.

Dette skrevet skal søke å gi svar på viktige spørsmål og avklaringer. Videre spørsmål kan rettes til styringsgruppa. Se kontaktinfo nederst.

Målsetning

Overordnet behov for å løfte lesing i den norske offentligheten: Til tross for økende utlån og besøk i bibliotekene står vi i en lesekrise, der lese lyst og lesekompetanse går ned. Bibliotekenes rolle i lesearbeidet er helt avgjørende. Ved å synliggjøre samlede tall for utlån vil bibliotekenes rolle synliggjøres, og brukes i tillegg til eksisterende statistikk rundt boksalg.

Kunnskap om lesevaner: En felles, samlet statistikk vil gi kunnskap om lesing, bøker og brukermønstre samlet, som igjen vil ha stor nytte i et samlet arbeid for å løfte lesing.

Aktualitet og synlighet: Felles statistikk kan gi mulighet for synlighet knyttet til forfatterjubileer, merkedager og utlånstall, eller knyttet til egne nasjonale kampanjer.

Samarbeid på tvers: Vi får økt kunnskap om hverandres sektorer, og økt forståelse og innsikt i hverandres områder. Dette vil styrke både feltet som helhet, og det vil styrke bibliotekene. Alle deler av sektoren er utfordret. Rammebetingelser og økonomi er under press. Utfordringene våre ligger utenfor oss selv, der oppmerksomhetsøkonomien er rådende, og ved å bygge sterke allianser internt i bokfeltet får vi mer muskler.

Synliggjøring av bibliotek: Felles statistikk synliggjør bibliotekenes rolle, relevans og uunværlighet. Det viser viktigheten av det litteraturoppdraget og formidlingen som skjer i bibliotek, og fagkompetansen som bibliotekene besitter.

Faktabasert dialog: Med innsikt og kunnskap vil samtaler internt i feltet, og med aktører utenfra, bygge på reell fakta og mindre på synsing eller antagelser. Åpenhet om kunnskap og utlånmønstre bygger tillit og et godt debattklima, og følger de prinsippene bibliotekene bygger på, som transparens, kunnskap og tillit.

Organisering

Arbeidet ledes av en styringsgruppe bestående av deltakere fra bibliotekfeltet og forleggere i tillegg til Bokbasen, som drifter statistikkportalen. Nasjonalbiblioteket og Bokbasen finansierer løsningen.

Diskusjoner knyttet til funksjonalitet, visning, data, videre bruk og utvikling gjøres av et redaksjonsråd som spiller inn forslag til styringsgruppa.

Styringsgruppe

Deltakere: Bjørgulv Vinje Borgundvaag (Forleggerforeningen), Helene Voldner (Norsk bibliotekforening), Svein

Arne Tinnesand (Nasjonalbiblioteket), Tone Løyland (Bokbasen), Nina Stenbro (Fylkesbiblioteksjefnettverket), Elizabeth Sellevold (Vigmostad & Bjørke). Kevin Gulliksen Berghagen er produkteier og stiller i styringsgruppa.

Mandat: Styringsgruppa har overordnet ansvar for prosjektets strategiske retning, videreutvikling og at det er grunnlag for videre finansiering. Den skal sikre at overordnede prinsipper for rapportering og innsyn følges, og gjøre vurderinger i enkelttilfeller der det er nødvendig. Videre skal den påse at utviklingen skjer i tråd med gjeldende lovverk, som konkurranseregelverk og GDPR.

Styringsgruppa skal bidra til informasjonsdeling og kommunikasjon i egne sektorer, sikre forankring i de respektive organisasjonene, og støtte opp om prosjektets synlighet og gjennomslagskraft eksternt.

Styringsgruppa oppnevner medlemmer til redaksjonsrådet, etter innspill fra forlag, bibliotek og skribentorganisasjoner.

Redaksjonsråd

Mandat: Lage en statistikk for utlån av bøker fra bibliotek som gir mulighet for en felles innsikt. Grappa skal gi innspill til utvikling av bibliotekstatistikk for bøker. Ta opp problemstillinger som dukker opp. Bidra til oppmerksomhet og engasjement for et viktig område av bokbransjen

Deltagere: Ragnhild Elisabeth Holgersen (Dataanalytiker, Deichman), Leon Bang-Hetlevik (Agder Fylkesbibliotek), Jenny Jordan (Kam/Kjedeansvarlig - Bonnier), Mats Kranmo Smedstad (Analyse og innsikt i Cappelen Damm), Alexander Løken (Styreleder NBU- Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere) og Kristine Isaksen (Seniorrådgiver – formidling NFFO)

Deltakere i prosjektet

Norsk bibliotekforening

En interesseorganisasjon for bibliotek og bibliotekbrukere. Jobber politisk for å fremme bibliotekenes sak, der fakta, tall, kunnskap, innsikt og statistikk vil kunne brukes i en overordnet fortelling om bibliotekutvikling, behov og trender. Innsikt som dette er viktig i lobbyarbeid og påvirkning. Det vil også være en del av informasjons- og kommunikasjonsarbeid internt og eksternt.

Nasjonalbiblioteket

Nasjonalbiblioteket er en underliggende etat av Kulturdepartementet, og bidrar til å utforme og gjennomføre en nasjonal bibliotekpolitikk for folke- og fagbibliotek. Nasjonalbiblioteket skal bidra til at biblioteksektoren styrkes som formidler av litteratur, kunnskap og kulturarv, og legge til rette for at folkebibliotekene blir aktuelle og uavhengige møteplasser og arenaer for offentlig samtale og debatt.

Fylkesbiblioteksjefnettverket

Nettverket består av fylkesbibliotekledere fra alle fylker, samt direktør for Deichman. Det overordnede målet for nettverket er å fremme en helhetlig, strategisk og ønsket utvikling av bibliotekfeltet, nasjonalt, regionalt og lokalt. Arbeidet forankres i nasjonale og fylkeskommunale styringsdokumenter. Fylkesbibliotekene ivaretar regionale bibliotekoppgaver, blant annet rådgivning og utvikling knyttet til folkebibliotekene og er et viktig kontaktpunkt mellom kommunalt og statlig nivå.

Bokbasen

Bokbasen utvikler digitale produkter for bokbransjen. Vi henter, skaper, foredler og distribuerer metadata om alle norske utgivelser. Vi er også digital distribusjonssentral for alle e-bøker og lydbøker fra norske forlag.

Eksempel på kunder er forlag, bokhandel, Nasjonalbiblioteket og strømmetjenester.

For Nasjonalbiblioteket

- leverer vi ferdige katalogposter på norsk forlagslitteratur til Biblioteksentralen
- trykkunderlag for historisk lagring
- e-bøker og lydbøker for historisk lagring
- Statistikk*

** Statistikkprosjektet er et initiativ som Nasjonalbiblioteket og Bokbasen sammen står bak. Prosjektet finansieres av begge aktørene og Bokbasen står for den tekniske utviklingen. Forlag, forfatterorganisasjoner, bibliotek og offentlighet har ønsket innsikt i volum på utlån.*

Målet er at statistikken skal dekke alle utlån uavhengig av format i første omgang for folkebibliotek (Bokbasen jobber for at utlån i skolebibliotek og Høyskole etter hvert omfattes, men dette blir uavhengig av Nasjonalbiblioteket.)

Hvorfor skal en slik base ligge i Bokbasen? Vi samarbeider med alle aktørene, har et miljø der vi kan koble enkelte utlån til ulike metadata og har et miljø for håndtering av store datamengder. Vi leverer allerede strømmestatistikk og grunnlag for statistikk til Bokhandlerforeningen og Forleggerforeningen.

Forlagenes arbeid for statistikk og lesestimulering

Forleggerforeningen organiserer rundt 90 norske forlag som samlet står for omlag 85 % omsetningen i bransjen. I dag publiserer Nasjonalbiblioteket, Bokbasen og Forleggerforeningen hver sine statistikker om bokmarkedet og lesing og lytting av litteratur. Forleggerforeningen har i mange år publisert statistikk om salg av bøker i Norge, som bl.a. inngår i grunnlaget for Kulturrådets litteratur i tall.

Nå samarbeider partene om en samlet statistikk for å få bedre innsikt i lesing og bokkonsum i Norge. Den nye statistikken skal bygge på data fra bibliotekutlån og vise utviklingstrekk gjennom året.

Forleggerforeningen og de andre aktørene på litteraturfeltet samarbeider for større oppmerksomhet om lesingens samfunnsbetydning, og har sendt regjeringen et felles innspill til den varslede nye lesekommissjonen.

Juridisk gjennomgang

Bokbasen har brukt Advokatfirmaet Hjort AS til å gjøre en gjennomgang av GDPR og konkurranserettslige hensyn som bør tas i arbeidet med bibliotekstatistikken for bøker.

GDPR

Data som mottas er i hovedsak ikke persondata, og dermed ikke begrenset av GDPR. Unntaket er små kommuner, hvor innbyggertallet er lavt nok til at kombinasjonen av alder og kjønn gjør at personen kan være identifiserbar. I den strengeste tolkningen av praksis vil kommuner med under 2000 innbyggere være omfattet av dette. I disse tilfellene vil Bokbasen ikke ta imot alder på låner. Dette vil gjøre at låner ikke kan identifiseres og at informasjonen Bokbasen mottar ikke lenger inneholder persondata.

Konkurranserett

Gitt at utlånet av en fysisk bok ikke er direkte knyttet til innkjøpet av boken, vil utlånet av fysiske bøker i bibliotek ansees å ikke påvirkes av konkurranserettslige begrensninger.

Ved utlånet av e- og lydbøker er utlånet knyttet direkte til den kjøpte lisensen, spesielt ved bruk av klikk-modellen. Visning av disse utlånene vil derfor måtte enten aggregeres slik at det ikke er konkurransesensitivt, eller publiseres med tilstrekkelig tidsforsinkelse. Hvilke virkemidler som benyttes avklares løpende med redaksjonsrådet og styringsgruppen.

Hvem får tilgang til hvilken statistikk

Det er opprettet en statistikkdatabase hvor alle rapporter lagres som det vil være mulig å gjøre uttrekk fra. Så lenge data ikke er konkurransesensitivt og GDPR-regler er klare, kan data gjøres tilgjengelig for forskere, fagpersoner og andre som har behov. Åpenhet og tilgang til dataene bidrar til økt kunnskap.

Ved å rapportere utlånet per ISBN vil man ha fleksibilitet til å analysere bruken av bibliotekets katalog på mange ulike måter. Det vil for eksempel kunne gi mulighet for dypere innsikt i bibliotekenes utlån til Nasjonalbibliotekets årsstatistikk, man kan følge språkfordelingen over tid for å analysere lesevaner, eller man kan følge utviklingen av lesing hos barn og unge.

I tillegg opprettes det en visning av statistikken som gjøres tilgjengelig for interessentgruppene løpende. Denne visningen vil av juridiske og tekniske årsaker måtte standardiseres og begrenses noe. Den standardiserte visningen av statistikken i Bokbasens portal er delt i tre tilgangstyper:

Bibliotek

Brukere som representerer et bibliotek, vil kunne logge inn og se detaljerte data om utlån i eget bibliotek. I første versjon vil man vises utlånet fordelt på låners kjønn, alderssegmenter på låner, sjangerinndeling, språk, tidspunkt på lånet og på ISBN.

Det som er nytt for hvert enkelt bibliotek i dette prosjektet er at man vil få muligheten til å sammenligne sitt utlån mot utlånet i hele landet, eller i enkeltfylker.

Forlag

Brukere som representerer et forlag vil kunne logge inn og se informasjon om utlånet av forlagets ISBN. I første versjon vil de vises utlånet av sine ISBN fordelt på låners kjønn, alderssegmenter på låner, en sjangerinndeling, språk og på ISBN. De vil kunne se utlån av forlagets ISBN fordelt på fylker, men vil ikke kunne se hvilket bibliotek som har gjort utlånet.

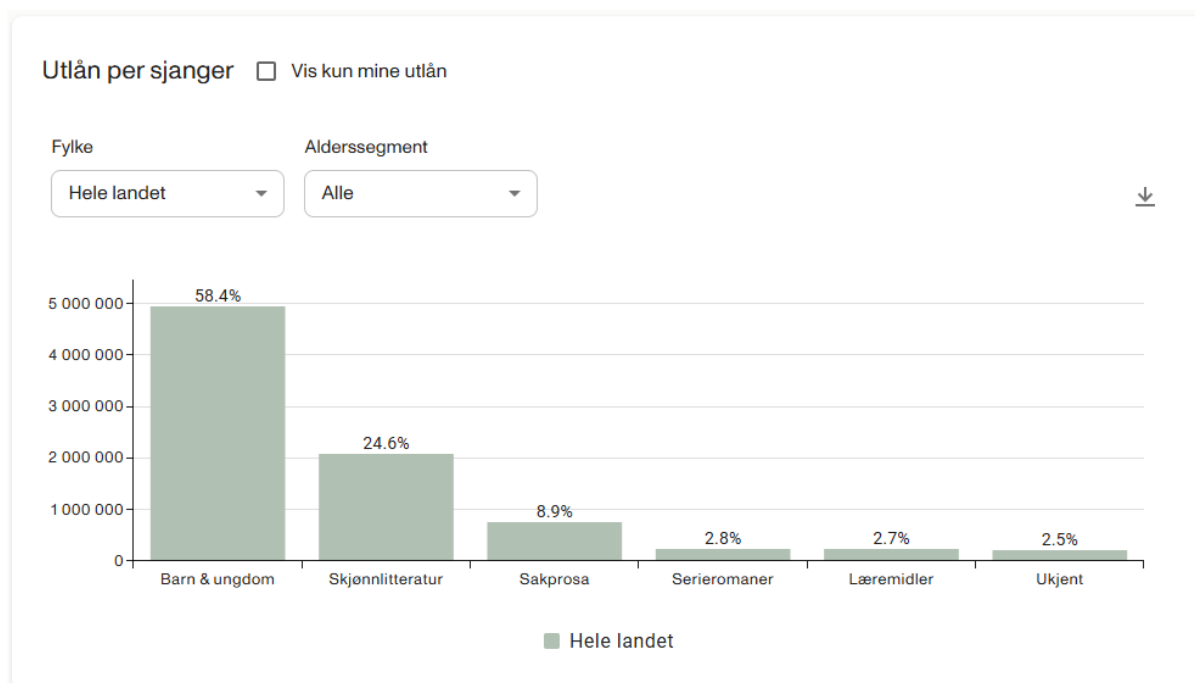
Offentlig visning

Det er også planlagt en utarbeidelse av visning av offentlig tilgjengelig statistikk som ikke ligger bak innlogging. Redaksjonsrådet vil spille inn hva de ønsker blir tilgjengelig for offentligheten og hvordan dette skal publiseres, til godkjenning i styringsgruppen.

Samtykke til datainnhenting

For å kunne samle statistikken over hvilke titler som blir utlånt er vi avhengig av å få tilsendt data basert på ISBN fra de ulike biblioteksystemene. Det er det enkelte bibliotek som eier sine egne data og som aktivt må gi samtykke til innhenting av disse, i tråd med egen kommunes retningslinjer.

Eksempler / illustrasjoner

Utlån per undersjanger av barn & ungdom Vis kun mine utlån

Sjanger

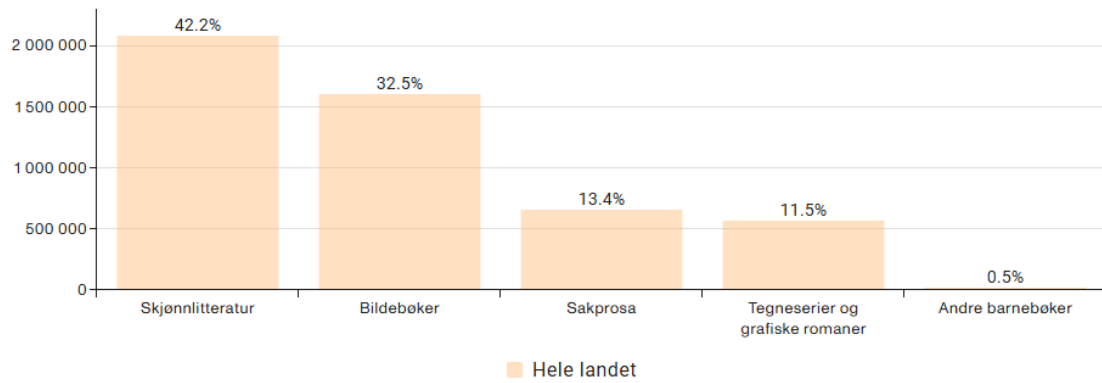
Barn & ungdom

Fylke

Hele landet

Alderssegment

Alle

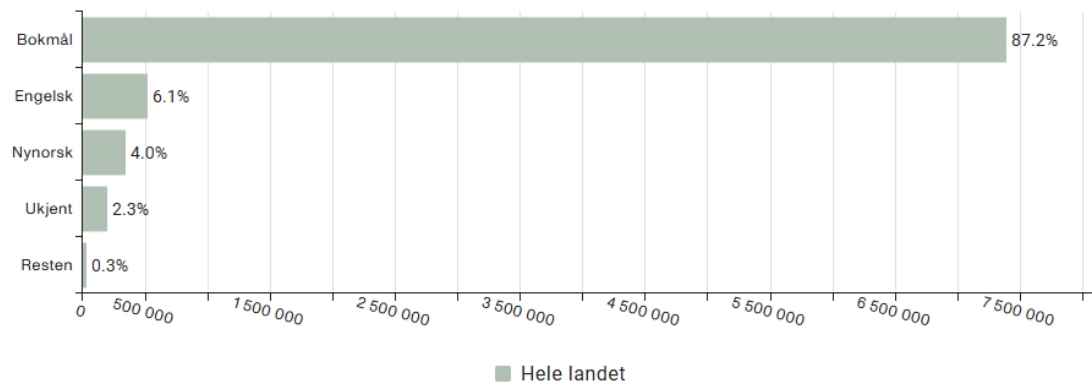
Utlån per språk Vis kun mine utlån

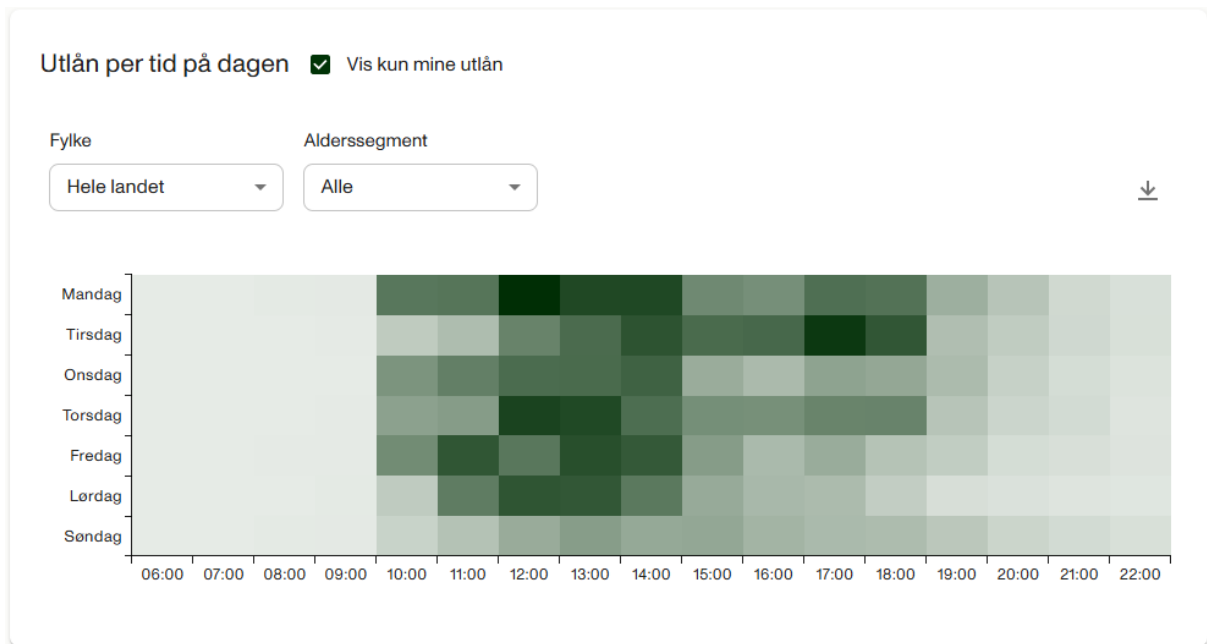
Fylke

Hele landet

Alderssegment

Alle

Styringsgruppa

Bokbasen: Tone Løyland, tone@bokbasen.no og Kevin Gulliksen Berghagen, kevin@bokbasen.no (produkteier)

Nasjonalbiblioteket: Svein Arne Tinnesand, svein.tinnesand@nb.no

Norsk bibliotekforening: Helene Voldner, helene.voldner@norskbibliotekforening.no

Fylkesbiblioteksjefnettverket: Nina Stenbro, nina.stenbro@agderfk.no

Forleggerforeningen: Bjørgulv Vinje Borgundvaag, bjorgulv@forleggerforeningen.no

Vigmostad & Bjørke: Elizabeth Sellevold, elizabeth.sellevold@vigmostadbjorke.no